

IF4TM

**Препоруке за укључење управљања интелектуалном својном и
предузетништва у студијске програме**

Project Acronym:	IF4TM
Project full title:	Institutional framework for development of the third mission of universities in Serbia
Project No:	561655-EPP-1-2015-1-RS-EPPKA2-CBHE-SP
Funding Scheme:	ERASMUS+
Coordinator:	UKG – University of Kragujevac
Project start date:	October 15, 2015
Project duration:	36 months

Abstract	Act 4.5 is the result based on reports from mapping of CE and LLL activities within the Act4.1
----------	--

КОНТРОЛНИ ЛИСТ ДОКУМЕНТА

Title of Document:	Recommendations on inclusion of IP management and entrepreneurship into existing curricula
Work Package:	WP4 – Defining integrative university approach in continuing education dimension
Last version date:	29/12/2017
Status :	Draft
Document Version:	v.05
File Name	D4.5_IPOS_Analysis_IP_and_Entrepreneursip_D4.1 v05.docx
Number of Pages	24
Dissemination Level	Public

ВЕРЗИЈЕ И ИСТОРИЈА УНОСА

Version	Date	Revision Description	Partner responsible
v.01	20/10/2017	First draft version	Daniela Zlatić Šutić (IPOS)
v.02	27/10/2017	Second draft version	Jelena Filipovic (UBG)
v.03	17/11/2017	Third draft version	Goran Stojanovic (UNS)
v.04	07/12/2017	Updated version	Vesna Mandic (UKG)
v.05	29/12/2017	Partner institution incorporated, text edited and formatted, chapter with links to trainings translated	UKG (Jelena Jevtovic)

САДРЖАЈ

КОНТРОЛНИ ЛИСТ ДОКУМЕНТА.....	2
ВЕРЗИЈЕ И ИСТОРИЈА УНОСА	2
САДРЖАЈ.....	3
ТАБЕЛЕ.....	4
ГРАФИКОНИ	4
ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА	4
РЕЗИМЕ.....	5
ЗАКЉУЧЦИ	19
Закључци и препоруке за ВШИ у погледу увођења наставе у формалном образовању или кроз програме континуираног образовања у областима интелектуалне својине и предузетништва.....	19
ПРИЛОГ 1.....	22
Position of Entrepreneurship as the course taught on surveyed universities (из извештаја Д1.4).....	22

ТАБЕЛЕ

Табела 1: Број прикупљених упитника са одговорима на упитнике.....	7
Табела 2: Број прикупљених упитника са одговорима на питање 10, Упитник 1	8
Табела 3: Број прикупљених упитника са одговорима на питање 11, Упитник 1	9
Табела 4: Број прикупљених упитника са одговорима на питање 12, Упитник 1	11
Табела 5: Број прикупљених упитника са одговорима на питања 13 и 15, Упитник 2	13

ГРАФИКОНИ

Графикон 1: Приказ одговора на питање 13 Упитника 2	14
Графикон 2: Приказ одговора на питање 15 Упитника 2	14
Графикон 3: Приказ одговора на питање 14 Упитника 2	15
Графикон 4: Приказ одговора на питање 16 Упитника 2	16
Графикон 5: Приказ одговора на питање 17 Упитника 2	17
Графикон 6: Приказ одговора на питање 18 Упитника 2	18

ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА

БМУ – Метрополитен универзитет Београд
ВШИ – Високошколске институције
ВШСС – Висока Школа струковних студија
ДУНП – Државни универзитет у Новом Пазару
ИС – Интелектуална својина
УБГ – Универзитет у Београду
УКГ – Универзитет у Крагујевцу
УНИ – Универзитет у Нишу
УНС – Универзитет у Новом Саду

РЕЗИМЕ

Ова анализа треба да послужи као прва препорука проистекла из Мапирања појединачних високошколских институција, партнера на пројекту IF4TM, на основу анализа упитника који су произашли из активности 4.1. Овај извештај је основа за резултат активности 4.5 - Унапређење студијских програма на факултетима увођењем тема интелектуалне својине и предузетништва у наставне програме.

Значај стицања основних знања о интелектуалној својини и предузетништву у току академских студија, без обзира у ком професионалном правцу ће касније кренути студенти, је од значаја за унапређење њихових каснијих професионалних компетенција у области у којој се буду бавили. Крајњи ефекат јесу и бољи економски показатељи привредних субјеката у којима се запошљавају или значајнији и мерљив трансфер знања у привреду уколико остану посвећени раду у области научних истраживања.

Мапирање активности континуираног образовања и целоживотног учења на високошколским институцијама у Србији је један од резултата активности 4.1 Дефинисање интегративног универзитетског приступа у континуираном образовању (*Defining integrative university approach in continuing education dimension*) у оквиру Еразмус+ пројекта „Институционални оквир за развој треће мисије на универзитетима у Србији“, финансираног од стране Европске комисије.

Свака појединачна високошколска институција на пројекту је на основу послатих упитника урадила документ „Извештај мапирања“.

За потребе мапирања, коришћена су два *online* упитника који су развили чланови Радне групе 3 уз координацију Универзитета у Крагујевцу, и то:

- Упитник за управе високошколских институција ([Упитник#1](#)) садржи сет питања за представнике управе високошколских институција у вези са институционалним оквиром којим су регулисане активности континуираног образовања и целоживотног учења.
- Упитник за професоре, сараднике и истраживаче ([Упитник#2](#)) садржи сет питања за професоре, истраживаче и сараднике на високошколским институцијама и за циљ има мапирање горепомнутих активности у које су они укључени, дефинисање обима ангажовања индивидуалних предавача као и препоруке за увођење нових облика континуираног образовања или целоживотног учења.

Као део упитника посвећен темама интелектуалне својине и предузетништву обухваћен је питањима 10-14 у Упитнику 1, и питањима 13-18 у Упитнику 2.

Упитници су дистрибуирани на свих седам високошколских институција учесница IF4TM пројекта чијим је ректорима/директору упућено и званично Позивно писмо председника Радне групе 3 за учешће у истраживању актуелне понуде и могућности континуираног образовања.

Институције које су учествовале у истраживању – одговориле на Упитник 1

Универзитет у Крагујевцу:

1. Факултет инжењерских наука
2. Филолошко-уметнички факултет
3. Агрономски факултет у Чачку
4. Факултет за хотелијерство и туризам у Врњачкој Бањи
5. Економски факултет
6. Правни факултет
7. Учитељски факултет у Ужицу
8. Факултет педагошких наука Јагодина
9. Факултет техничких наука у Чачку
10. Факултет медицинских наука
11. Факултет за машинство и грађевинарство у Краљеву

Универзитет у Београду:

1. Универзитет у Београду,
2. Математички Факултет,
3. Факултет за безбедност,
4. Стоматолошки факултет,
5. Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију,
6. Економски факултет,
7. Учитељски факултет и
8. Институт за нуклеарне науке „Винча“.

Универзитет у Новом Саду:

1. Економски факултет у Суботици
2. Факултет техничких наука
3. Академија уметности
4. Технолошки факултет
5. Медицински факултет
6. Природно-математички факултет
7. Правни факултет.

Универзитет у Нишу

1. Машински факултет
2. Факултет заштите на раду
3. Грађевинско-архитектонски факултет
4. Факултет спорта и физичког васпитања
5. Филозофски факултет
6. Медицински факултет

Универзитет у Новом Пазару (интегрисани универзитет)

Метрополитен универзитет

Висока школа струковних студија Зрењанин

	Упитник#1	Упитник#2
Универзитет у Крагујевцу	11	375
Универзитет у Београду	9	50
Универзитет у Новом Саду	7	97
Универзитет у Нишу	6	84
Државни универзитет у Новом Пазару	1	44
Висока техничка школа струковних студија Зрењанин	1	21
Београдски Метрополитан универзитет	0	34
Укупно	35	705

Табела 1: Број прикупљених упитника са одговорима на упитнике

Упитник 1: За управе ВШИ - Питања која се односе на интелектуалну својину и предузетништво

Анализа одговора на питања 10-14

Питање 10 – Да ли постоји посебан правни акт којим се регулише управљање интелектуалном својином насталом на Вашој институцији/универзитету

	Одговорено на питање из Упитника 1	Број институција које имају правни акт о управљању ИС
Универзитет у Крагујевцу	11	да
Универзитет у Београду	8	да
Универзитет у Новом Саду	7	да
Универзитет у Нишу	6	да
Државни универзитет у Новом Пазару	1**	не
Висока техничка школа струковних студија Зрењанин	1	не
Београдски Метрополитан универзитет	0	не
Укупно	35	4 да

Табела 2: Број прикупљених упитника са одговорима на питање 10, Упитник 1

*На УКГ је након извештаја о мапирању усвојен Правилник на нивоу универзитета о управљању интелектуалном својином, јун 2017

**На ДУНП је у време израде извештаја о мапирању израда Правилника била у завршној фази

Као што се из табеле види четири од седам ВШИ има на нивоу институције правне акте којима се регулише право интелектуалне својине настале на институцијама, али је на нивоу чланица универзитета правни акт у много мањој мери транспонован на факултете/институте од оних које су учествовале у истраживању.

Потребно је на свим факултетима/институтима где на нивоу универзитета постоји правни акт о управљању интелектуалном својом уредити систем и процедуре управљања интелектуалном својом насталом на чланицама универзитета. Када су у питању интегрисани универзитети, потребно је правилник када се усвоји примењивати на нивоу универзитета.

Питање 11 – Да ли су области интелектуалне својине укључене у студијске програме (на ово питање према структури упитника одговарале су институције које су одговориле позитивно на питање 10)

	Одговорено на питање Упитника 1	Број факултета са ИС у студијским програмима
Универзитет у Крагујевцу	9	6
Универзитет у Београду	5	2
Универзитет у Новом Саду	4	1
Универзитет у Нишу	6	1
Државни универзитет у Новом Пазару	1	1
Висока техничка школа струковних студија Зрењанин	/	/
Београдски Метрополитан универзитет	/	/
Укупно	25	11

Табела 3: Број прикупљених упитника са одговорима на питање 11, Упитник 1

На 44% испитаних институција које су дале одговор на ово питање, постоји у одређеним студијским програмима укључена област интелектуалне својине која се реализује у неком облику.

Резултате треба тумачити и са аспекта базе истраживања јер није у истраживању учествовао одређени број техничких факултета са нпр. Универзитета у Београду, који по сазнању партнера који је аутор извештаја имају и поједине предмете који детаљније обрађују ову област или на нивоу неколико часова.

Потребно је мотивисати и факултете и професоре да у своја предавања укључе елементе интелектуалне својине и на тај начин унапреде и изграде свест о њеном значају како у истраживањима и објавама научних радова тако и у будућим професионалним ангажманима студената након завршених студија а пре свега у привредним активностима.

Питање 11а – Како су ангажовани наставници / предавачи стекли компетенције за предавања у области интелектуалне својине

С обзиром да је на ово питање дат релативно мали број одговора или је у извештајима дат само опис стицања знања предавача у области интелектуалне својине, овде изостаје табеларни приказ.

Испитаници који су одговорили на ово питање стичу знања углавном у току формалних студија или у оквиру континуираног образовања.

Стога је потребно на институционалном нивоу увести обавезне обуке за предаваче на тему интелектуалне својине како би се повећао број компетентних предавача и како би се подстакли остали који до сада нису уводили ову тему у своја предавања то учине у већем броју.

Питање 11б – На који начин је омогућено стицање знања из области интелектуалне својине на Вашој институцији

Већина одговора на ово питање испитаници који су одговорили ДА на питање 10, је да један или два факултета универзитета имају у оквиру формалног образовања у студијским програмима предмет интелектуалне својине (углавном на Правним факултетима) а да је стицање знања омогућено и у оквиру других предмета студијског програма или ређе у оквиру континуираног образовања.

Узимајући у обзир да на осталим факултетима област интелектуалне својине није део формалног образовања, факултете би требало подстицати да ову област уведу или као посебан програм где је то могуће или као део неког постојећег а према садржају сродног предмета.

Питање 12 – Да ли је област предузетништва укључена у студијске програме на Вашој институцији

	Одговорено на питање из Упитника 1	Број факултета са предузетништвом у оквиру студијских програма
Универзитет у Крагујевцу	11	7
Универзитет у Београду	8	2
Универзитет у Новом Саду	7	3
Универзитет у Нишу	6	2
Државни универзитет у Новом Пазару*	10	2
Висока техничка школа струковних студија Зрењанин	1	1
Београдски Метрополитан универзитет	/	/
Укупно	43	21

Табела 4: Број прикупљених упитника са одговорима на питање 12, Упитник 1

*На ДУНП попуњен је упитник од стране 10 департмана од којих два имају укључену тему интелектуалне својине.

Табела је сачињена на основу одговора датих у појединачним извештајима мапирања ВШИ.

Закључак је да у зависности од обухвата истраживања на појединим универзитетима су и различити показатељи и то да је област предузетништва у већој мери заступљена него област интелектуалне својине нпр. на Универзитету у Крагујевцу и на ВШСС Зрењанин, док је на Универзитетима у Београду, Новом Саду, Нишу, Новом Пазару већина представника (факултета) дала негативне одговоре о заступљености ове теме у оквиру студијских програма.

Потребно је подићи свест о важности ове теме за економски развој и предузети јасно дефинисане кораке за шире укључивање предузетништва у редовне студијске програме факултета који их немају. Имајући у виду да су предузетничке иницијативе стално растући вид запошљавања глобално, као и високу стопу незапослености међу младима, јасно је да предузетништво треба да се уведе као део обавезног курикулума на великој већини студијских програма у Србији. То треба да се постигне кроз измене наставног програма, подстицаје за предаваче и професоре, јасном политиком факултета и слично.

Питање 13 – На који начин је омогућено стицање знања из области предузетништва на Вашој институцији

Статистички подаци који су дати у извештајима мапирања нису једнообразни па ће се дати у наставку општа анализа са освртом на поједине резултате уместо табеларног приказа. Факултети који у оквиру својих студијских програма имају предузетништво обухваћено и то углавном као посебан предмет, око 40% оних који су позитивно одговорили на претходно питање на Универзитетима у Крагујевцу и Новом Саду, 17% у Нишу. Од оних ВШИ који су позитивно одговорили на претходно питање, 20-30% је одговорило да се образовање у области предузетништва стиче у оквиру других предмета студијског програма а од 17-20% кроз програме континуираног образовања. На високошколским институцијама у Новом Пазару и Зрењанину претежно до искључиво се предузетништво обрађује кроз посебан предмет.

Узимајући у обзир да на већини институција укључених у истраживање, област предузетништва није део формалног образовања, неопходно је увести га као нови предмет или обрадити кроз постојеће предмете. Да би се то постигло мора постојати консензус на нивоу факултета о важности ове теме за професионални развој студената и истраживача, као и довољни нивои свести професора и предавача о неопходности изградње ових компетенција студената.

Питање 14 – Како су ангажовани наставници стекли компетенције за предавања у области предузетништва

Неопходне компетенције за извођење наставе у области предузетништва, на већини ВШИ који су дали потврдан одговор на питање 12, наставници су стекли углавном током формалног образовања, нешто мањи број у комбинацији са програмима континуираног образовања док се најмањи број представника изјаснио да су наставници стицали своје компетенције само кроз континуирано образовање. Неопходно је нагласити да је предузетништво једна од дисциплина пословне економије, те да се релевантне компетенције стичу превасходно похађањем акредитованих студијских програма економије и менаџмента на високошколским установама.

Иако постоје неки облици програма које професори и предавачи могу похађати како би се стекле неопходне компетенције, потребно је да наставници предмета пословне економије, у сарадњи са колегама из појединачних научних дисциплина, осмисле посебан програм за сваки од факултета који ће одговарати њиховој специфичној области рада као и мотивисати професоре и предаваче да у том смислу надограде своје капацитете и шире укључе област предузетништва у наставне садржаје.

Упитник 2: За професоре, сараднике и истраживаче - Питања која се односе на интелектуалну својину и предузетништво

Упитник 2 је имао много већу базу одговора на питања из упитника и по појединим ВШИ је дат у табели приказ и броја датих одговора.

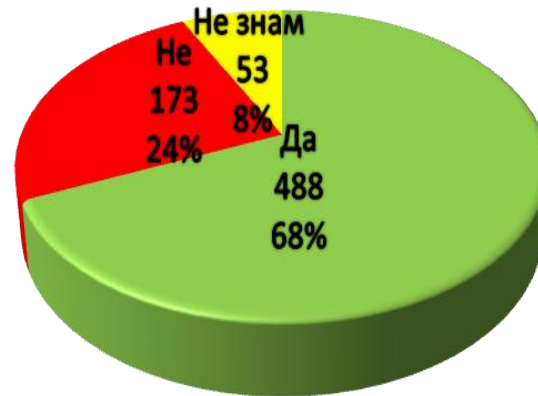
Анализа одговора на питања **13-18**

Питање 13 – Да ли бисте увели област интелектуалне својине као део студијског програма или као засебан курс у оквиру континуираног образовања?

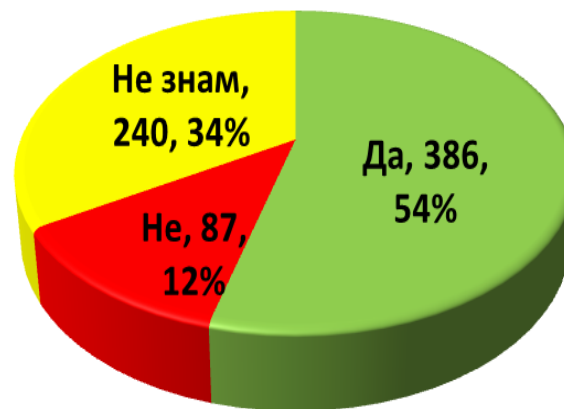
Питање 15 – Да ли Вам је потребан додатни материјал за предавања у овој области?

	Упитник#2	Одговор ДА на питање 13	Одговор ДА на питање 15
Универзитет у Крагујевцу	375	243 (од 345)	195 (од 230)
Универзитет у Београду	50	35 (од 45)	27 (од 35)
Универзитет у Новом Саду	97	69%	81%
Универзитет у Нишу	84	81%	78%
Државни универзитет у Новом Пазару	44	28	29
Висока техничка школа струковних студија Зрењанин	21	67%	67%
Београдски Метрополитан универзитет	34	23	18
Укупно	705		

Табела 5: Број прикупљених упитника са одговорима на питања 13 и 15, Упитник 2

Графикон 1: Приказ одговора на питање 13 Упитника 2

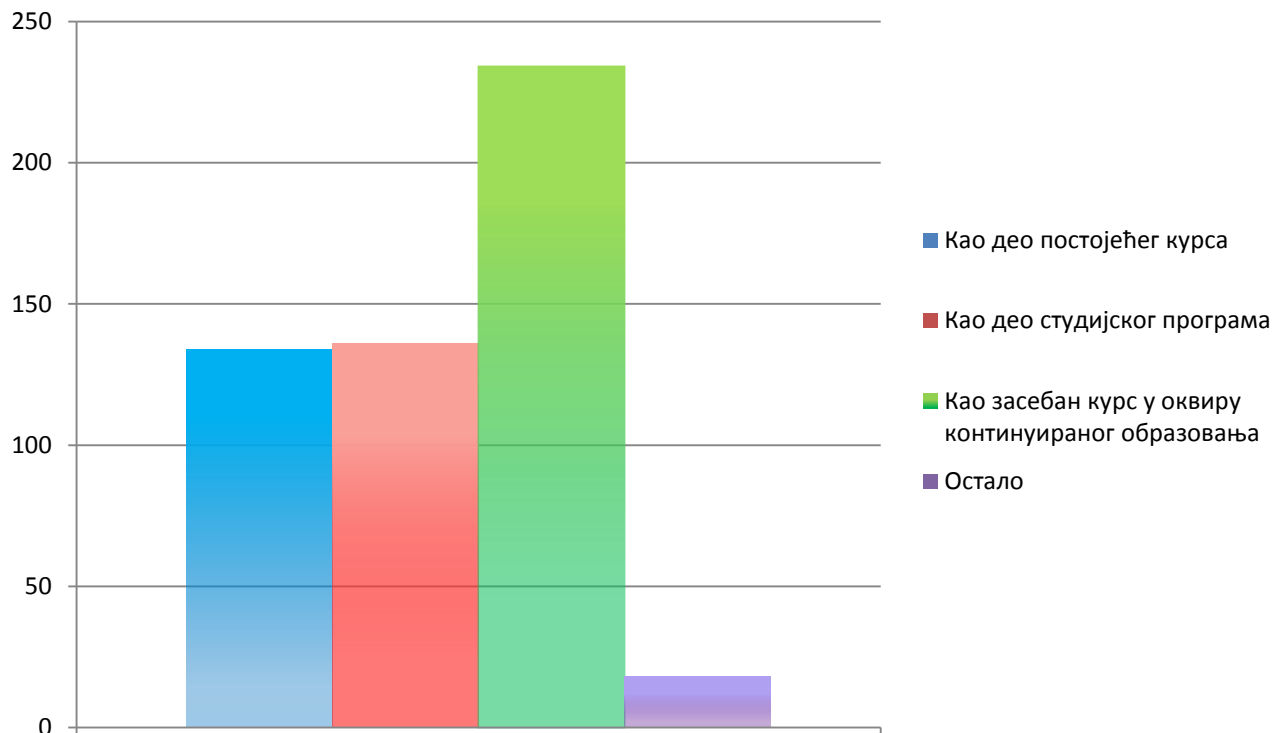

Графикон 2: Приказ одговора на питање 15 Упитника 2

Према мишљењу већине испитаних од 68%, област интелектуалне својине потребно је увести као део студијског програма или пак као засебан курс у оквиру континуираног образовања, што говори да постоји развијена свест предавача о неопходности јачања капацитета у овој области, нарочито за истраживаче и професоре који су суштински креатори интелектуалних добара.

Такође, већина испитаних сматра да постојећи материјали који су им доступни нису довољни и не задовољавају критеријуме за квалитетну реализацију предавања, те сматрају неопходним увођење додатних материјала.

Питање 14: Како бисте увели област интелектуалне својине?

Графикон 3: Приказ одговора на питање 14 Упитника 2

Од 512 одговора на претходно питање, највећи број испитаних 46% је за опцију увођења интелектуалне својине као засебног курса у оквиру континуираног образовања, 27% је дало одговор да област ИС буде део студијског програма а 26% као део постојећег курса.

Одговори који су дати под опцијом „остало“ у вези са начином увођења наставе о интелектуалној својини и о постојању исте:

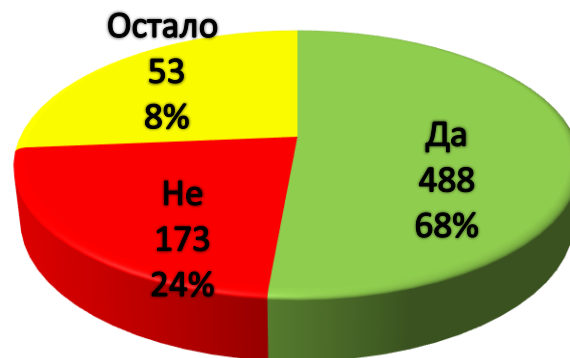
- Као изборни предмет на креативним програмима
- Као једно од предавања неког постојећег предмета
- Као обавезан предмет на свим факултетима универзитета у Крагујевцу
- На Правном факултету, дуги низ година, постоји област интелектуалне својине, као део студијског програма
- Не знам
- Постоји код нас
- Већ је укључен у предмет Методологија научноистраживачког рада
- Већ постоји као део постојећег курса
- Већ постоји у оквиру предмета "Предузетништво и иновације"

- Као део неког од постојећих студијских предмета
- Већ је део предмета на мастер и докторским студијама Методе истраживања и научне комуникације
- Као једну наставну јединицу
- Као необавезни курс који студенти бирају, пријављују.
- Немам компетенције
- Подржала бих увођење оваквих садржаја у актуелне студијске програме. Нисам спремна да будем предавач, јер не поседујем одговарајуће компетенције.
- Специјалан програм
- У оквиру изборних предмета на свим студијским предметима, као део стручне праксе или мастер рад

Питања у вези са наставом о предузетништву

Питање 16: Да ли бисте увели област предузетништва на вашој високошколској установи (ако постоји нешто од овога уписати у делу остало)

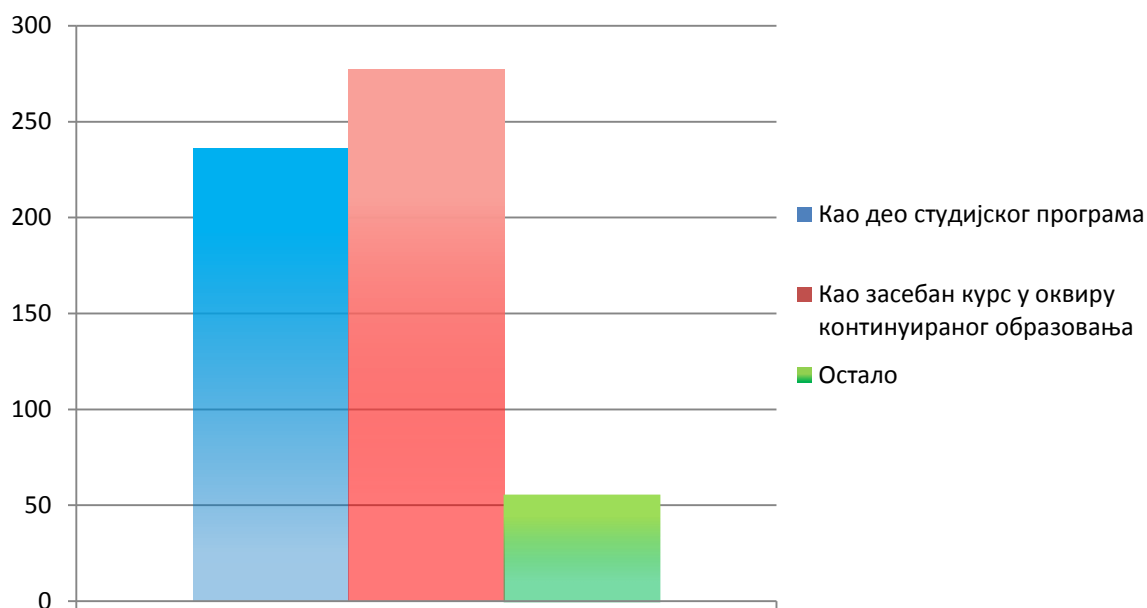

Графикон 4: Приказ одговора на питање 16 Упитника 2

На основу датих одговора може се закључити да су у већини високошколских институција испитани запослени дали потврдан одговор на питање о потреби увођења предузетништва у наставу, а тај проценат је већи од половине испитаних. Међутим у одговорима под „остало“ наведено је да у великом броју ВШИ већ постоји предузетништво као посебан модул, предмет или курс што већ чини преко 75% испитаних који имају позитиван став према овој области (желе да уведу или већ имају наставу). Настава о предузетништву као посебан предмет постоји на економским факултетима а на појединим од њих и као посебан студијски програм. на студијским програмима менаџмента на техничким факултетима или у оквиру предмета који укључују и управљање иновацијама у области науке којом се баве. („Предузетништво и иновације“, „Предузетнички менаџмент“, „Предузетништво у ИКТ“, „Инжењерски менаџмент иновација“, итд.), постоје и на уметничким академијама предмети који обрађују предузетништво.

Питање 17: Како бисте увели област предузетништва?

Графикон 5: Приказ одговора на питање 17 Упитника 2

Већина испитаника сматра да предузетништво треба да буде уведено на неки начин у образовање, с тим што око половине позитивно изјашњених (49%) сматра да треба да буде укључено као засебан курс у оквиру континуираног образовања док нешто мање од половине (41%) сматра да треба да буде уведено у формално образовање као део студијског програма. У одговорима под остало (10%) је наведено да или такви програми постоје или се сматра да треба на оба начина да буду уведени, ту се налазе и негативни одговори, а у неким случајевима је изостао одговор или нису испитаници квалификовани да дају одговор. Било је и предлога да се предузетништво уведе као факултативни предмет за оне који су заинтересовани да се додатно образују у овој области.

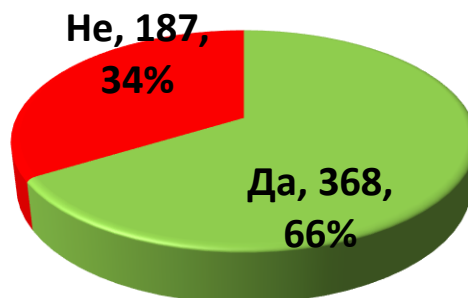
Део одговора под „остало“ су и позитивни и негативни одговори а неки од њих су (елиминисани су истоврсни одговори):

- Део курса
- Мислим да то није прикладно за област стоматологије и медицине
- На пример као део наставе о језику струке
- Не бих уводио
- Постоји као део програма
- Постоји предмет
- Предузетнички инкубатор
- Предузетништво већ постоји као наставни предмет и материја која се додатно изучава у оквиру програма перманентног стручног усавршавања.
- Само за заинтересоване

- Сматрам да ово није у мојој области
- Већ постоји као део студијског програма
- Ваннаставне активности
- Већ постоји у обе форме
- Већ се налази у нашем академском програму
- Као необавезни курс који студенти бирају, пријављују.
- Као посебну делатност Факултета која би се одвијала по конкурс за едукацију у области предузетништва
- Као факултативно предавање са упућивањем на консултанте
- Оформила бих тим колега са Академије, са којима бих најпре направила јасну стратегију шта нам је у том домену потребно, а потом бих се састала са колегама са других факултета који ове предмете предају, да бисмо заједно дошли до закључака шта је то што је нашим студентима потребно. Не бих просто само ангажовала неког са другог факултета да предаје Предузетништво без консултација са колегама са матичног факултета.
- Подржала бих увођење засебног курса у актуелне студијске програме.
- Посебан смер
- Постоје предмети из области Предузетништва на студијском програму Инжењерски менаџмент на основним и мастер академским студијама
- Постоји низ дисциплина из ове области.

Питање 18: Да ли вам је потребан додатни материјал за предавања у овој области?

Графикон 6: Приказ одговора на питање 18 Упитника 2

Већина испитаних из свих ВШИ на ово питање је потврдно одговорила и то у процентима од 57% - 75%, с тим што нижи проценат се односи на оне који већ имају у својим студијским програмима предузетништво.

На основу одговора може се закључити да материјали који постоје у оквиру предмета и курсева нису довољни за стицање предузетничких вештина односно да су потребни додатни материјали који би омогућили боље савладавање области предузетништва као и материјала за извођење предавања.

ЗАКЉУЧЦИ

Закључци и препоруке за ВШИ у погледу увођења наставе у формалном образовању или кроз програме континуираног образовања у областима интелектуалне својине и предузетништва

Област интелектуалне својине

Као једна област у оквиру континуираног образовања, посебна пажња је посвећена интелектуалној својини.

Област интелектуалне својине односно управљање правима интелектуалне својине настале на универзитетима регулисана је на неки начин на 4 од 7 ВШИ правним актом који углавном представља неки вид правилника о интелектуалној својини. На једној од остале три тј. на ДУНП је израда у току а на ВШСС Зрењанин не постоји као ни на БМУ. На нивоу чланица универзитета тај правни акт је транспонован на 9 од 35 који су учествовали у испитивању, што значи да иако постоји правни акт на нивоу универзитета, његова стварна примена на нивоу чланица није дефинисана. Као резултат пројекта на УКГ је донесен правилник о интелектуалној својини а нови правилник се ради и на УНС. **Препорука је да се на свим чланицама ВШИ уколико на нивоу универзитета постоји правни акт да се дефинише и конкретизује његова примена у складу са правним основама организације, а да оне ВШИ које немају ову област регулисану, донесу правни оквир као основ за дефинисање управљања ИС на нивоу ВШИ и чланица.**

Ситуација је ипак нешто боља када се говори о присутности ове теме у студијским програмима, јер на 11 од 25 испитаних факултета, у неком виду постоји присутност теме интелектуалне својине, било као засебан предмет или у оквиру постојећих предмета. Како су обухватом анализе дати подаци само на основу оних институција које су дале одговоре, поставља се питање релевантности базе истраживања, јер на питања из Упитника 1 нису добијени одговори од великог броја техничких факултета које су чланице универзитета нпр. УБГ.

С друге стране већина испитаних наставника се изјаснила и то у проценту од 68% да би увела област интелектуалне својине као део студијског програма, од којих се нешто мање од половине изјаснило да би увели као курс у оквиру континуираног образовања, а подједнак број у проценту од око 25% сваки, од наведених позитивно изјашњених да буде као део студијског програма односно као део курса.

Такође, 58% испитаних су се изјаснили да постоји потреба за додатним материјалима за подизање компетенција предавача и за извођење настава о интелектуалној својини. Како је истраживање започето пре него што су извођене радионице о „Управљању

интелектуалном својном“ у оквиру радног пакета 4.2 а које је изводио Завод за интелектуалну својину као партнер на пројекту IF4TM, одређени материјали за припрему курикулума о интелектуалној својини су израђени а који се могу користити у сврхе извођења предавања. Такође, уз курикулум су дати и други извори наставног материјала који се могу користити у складу са бројем наставних јединица који се желе посветити овој теми и са облашћу у којој факултети изводе наставу (природне, медицинске, техничко-технолошке области с једне стране и друштвено-хуманистичке и уметничке области с друге стране). Материјали су израђени на основу искуства у извођењу истих од стране Завода као и преведени или прерађени материјали које је издао Европски завод за патенте - ЕПО, Европски завод за интелектуалну својину – ЕУИПО, дата је листа уџбеника који се користе у настави нпр. на Правном факултету као и линкови ка другим изворима информација или е-модула о интелектуалној својини. Поједини делови материјала – презентација се тичу коришћења база патентне документације као извора техничке литературе коју истраживачи треба да консултују у свом раду.

Материјали су доступни преко пројекта, а одређен број је у електронском облику дистрибуиран током одржавања радионица.

Узевши ове податке у обзир, препорука појединачних анализа извршених на ВШИ је да се на свим факултетима учине додатни напори и да се интелектуална својина укључи у што већи број наставних програма, било кроз **увођење у општа акта** било кроз **олакшице и додатно усавршавање за наставно особље** које укључује ову област у своје предмете.

Област предузетништва

Када говоримо о предузетништву као о теми коју треба укључити у образовање, ситуације је нешто повољнија него код области интелектуалне својине, па самим тим важе и сличне препоруке.

На већини факултета испитаних ВШИ постоји настава о предузетништву у студијским програмима а у зависности од области факултета начин извођења наставе варира од посебних предмета до укључености ове области у оквиру других предмета.

Као и код области интелектуалне својине предавачи схватају значај ове области и већина у процентуалном износу од преко 50% се изјаснила позитивно на питање о увођењу ове области у наставу, а ако се ту додају одговори под „Остало“ који су дати у просеку на нивоу свих 7 институција у износу од 25% и се односе углавном да већ постоје такви програми, може се рећи да код 75% испитаних постоји висока свест о потреби извођења наставе о предузетништву. У одговорима под „Остало“ налазе се и одговори различитог типа где се један од начина стицања образовања наводи да се исти добија и кроз предузетничке и бизнис инкубаторе док се нпр. сматра да је у областима медицинских наука увођење ове теме неприкладно и непримерено струци.

Да би се постигао дугорочни ефекат креирања предузетничког духа младих, без обзира на област научних области, потребно је **постићи консензус и подићи ниво свести** о важности ове теме за професионални развој студената и истраживача, али пре свега јасно дефинисати став факултета да се један део образовања и истраживања усмери у том

правцу. У том смислу, увођење предузетништва као обавезног предмета на већини факултета, значајно би допринео дугорочном постизању циљева снижавања незапослености међу младима и њиховог бржег укључивања на тржиште рада (као и секундарних циљева на нивоу појединца: испуњење индивидуалне остварености, креативности, доприноса друштву, итд.).

Било да се ради о једној или другој области, подизање свести о неопходности промена и увођењу новина (област интелектуалне својине, предузетништво, и слично) у образовању је нешто што треба посматрати дугорочно, и на чему треба методички радити у наредном периоду.

Учесталије акције **промоције и информативни догађаји** су свакако један од начина да се то постигне, али уз пуну подршку и препознавање од стране самих институција, а не као резултат индивидуалних напора или појединачних пројеката који су привременог карактера а често одрживост постигнутих резултата није довољна.

ПРИЛОГ 1

Предузетништво као предмет на универзитетима који су учествовали у мапирању (извештај Д1.4)

Све мапиране високошколске установе имају предузетништво укључено у студијске програме.

Универзитет у Крагујевцу

Предузетништво је део студијског програма на неколико факултета, као део формалног образовања, али и као обука за студенте у оквиру Такмичења за најбољу студентску идеју.

Факултет инжењерских наука

- <http://www.fink.rs/sajt/Downloads/akreditacija2013/knjiga-predmeta-masinsko-inzenjerstvooas2013.pdf>
- http://www.fink.rs/sajt/Downloads/akreditacija2015/Vojnoindustrijsko_inzenjerstvo_OAS.pdf
- http://www.fink.rs/sajt/Downloads/akreditacija2015/Industrijsko_inzenjerstvo_MAS.pdf
- http://www.fink.rs/sajt/Downloads/akreditacija2015/Inzenjerski_menadzment_MAS.pdf
- <http://www.fink.rs/sajt/Downloads/Studije/UI/Knjiga%20predmeta%20Urbano%20inzenjerstvo%20OAS.pdf>

Факултет техничких наука

- http://www.ftn.kg.ac.rs/akreditacija/index.php?sp=OS_PM#

Факултет за машинство и грађевинарство

- <http://www.mfkv.kg.ac.rs/documents/Informator-2015.pdf>
- <http://www.mfkv.kg.ac.rs/documents/knjiga-predmeta/oas-mi-knjiga-predmeta-2014.xls>

Економски факултет

- http://www.ekfak.kg.ac.rs/oaspem_predmet_preduzetnicki_menadzment
- http://ekfak.kg.ac.rs/OAS_knjiga_predmeta?q=OASPEM_knjiga_predmeta

Факултет за хотелијерство и туризам

- <http://www.hit-vb.kg.ac.rs/index.php/oas-hit-zt>

Универзитет у Београду

Предузетништво је део студијских програма на неколико факултета који су у саставу Универзитета у Београду. Такође су заступљени и остали видови обука на тему предузетништва које организују Центар за трансфер технологија и департмани Универзитета, тј. факултета у његовом саставу.

Више информација је доступно на следећем линку:

- <http://www.bg.ac.rs/en/education/catalogue.php>

Универзитет у Нишу

Предузетништво је на Универзитету у Нишу заступљено на основним, мастер и докторским студијама појединих факултета у саставу Универзитета (Економски факултет, Електротехнички факултет, Машински факултет).

- <http://www.masfak.ni.ac.rs/index.php/sr/2015-03-03-09-42-14/2015-03-03-09-58-58/inz-nj-rs-i-n-dz-n>
- <http://www.eknfak.ni.ac.rs/src/Knjiga-nastavnika-i-predmeta-osnovne.php>
- <http://www.eknfak.ni.ac.rs/src/Nastavni-plan-MASTER-studija.php>

Универзитет у Новом Саду

На Универзитету у Новом Саду постоји UNESCO катедра за студије предузетништва.

Универзитет је иначе познат по броју spin-off предузећа (више од 100) које су основали професори са Универзитета.

Државни универзитет у Новом Пазару

Предмети који се тучу предузетништва су интегрални део студијског програма на катедри Економских наука. Каријерни центар Универзитета такође нуди студентима обуке из области предузетништва и подршке дипломиранима у циљу запослења и даљег образовања.

- http://np.ac.rs/downloads/raspored_ispita/mart_16_eko.pdf
- <http://www.np.ac.rs/obavetenja/177-obavestenja-studenti/693-studentska-praksa>

Виша техничка школа струковних студија

Предузетништво је обавезни предмет на свим студијским програмима (предавања – 2 часа недељно + пракса - 2 часа недељно).

Листа предмета по студијским програмима је дата у наставку:

- <http://www.vts-zr.edu.rs/index.php/studije/osnovnestudije-74218/masinskoinzenjerstvo2011>
- <http://www.vts-zr.edu.rs/index.php/studije/osnovnestudije-74218/tehnolosko-inzenjerstvo-novo>
- <http://www.vts-zr.edu.rs/index.php/studije/osnovnestudije-74218/inzenjerskimenadzment2011>
- <http://www.vts-zr.edu.rs/index.php/studije/osnovnestudije-74218/tekstilna-konfekcija-i-modeliranje>

Београдски Метрополитан универзитет

Предмет Предузетништво је на Универзитету Метрополитан доступан студентима менаџмента и информационих технологија.

Иако мапирани универзитети нуде предузетништво као предмет на неким од факултета у њиховом саставу, може се приметити да су они заступљенији на факултетима економских наука и менаџмента него на осталим факултетима.

Неки од њих, предузетништво као тему обрађују само делимично у оквиру других предмета.

Готово сви факултети су ушли у процес иновирања и развоја студијских програма, па се може очекивати да ће у будућности већи акценат и већа пажња бити посвећена теми предузетништва. Посебно је важно да предузетништво као предмет буде заступљенији и доступнији студентима техничких факултета, имајући у виду да они по правилу представљају највећи извор иновација али нису довољно тржишно и предузетнички оријентисани.

Стога се као закључак намеће чињеница да су постојећи студијски програми тако развијени да студенти сазнају више о предузетништву, али не и да стекну знања која су им потребна да се њиме и баве¹.

¹ Више информација на www.erenet.org/program/erenetreport/paunovic